

ASESIAD O'R EFFAITH AR GYDRADDOLDEB

1. Disgrifiwch ac eglurwch effaith y cynnig ar bobl â nodweddion gwarchodedig fel y'u disgrifir yn Neddf Cydraddoldeb 2010.

Cefndir

Mae'r Asesiad hwn o'r Effaith ar Gydraddoldeb yn ystyried yr ystod o effeithiau mewn perthynas â chyflawni'r ymrwymiad yn y Rhaglen Lywodraethu i: 'Ddynodi Parc Cenedlaethol newydd i gwmpasu Bryniau Clwyd a Dyffryn Dyfrdwy'. Mae hon yn broses dau gam sy'n cynnwys sefydlu Awdurdod Parc Cenedlaethol (APC) newydd ar ôl dynodi a chreu Parc Cenedlaethol newydd yn gyfreithlon.

Mae Parciau Cenedlaethol yng Nghymru yn cael eu dynodi gan Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) yn amodol ar gadarnhad gan Weinidogion Cymru. Mae Parciau Cenedlaethol yn cael eu creu at ddau ddiben statudol:

- gwarchod a gwella harddwch naturiol, bywyd gwyllt a threftadaeth ddiwylliannol yr ardaloedd o fewn Parciau Cenedlaethol;
- hyrwyddo cyfleoedd i'r cyhoedd ddeall a mwynhau nodweddion arbennig yr ardaloedd hynny.

Mae dynodi Parc Cenedlaethol newydd a sefydlu APC newydd i lywodraethu a rheoli'r Parc Cenedlaethol newydd yn digwydd mewn dau gam:

- Cam 1 - Mae meini prawf penodol, gan gynnwys harddwch naturiol a chyfleoedd hamdden awyr agored ardal, yn cael eu hasesu gan Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) sy'n arwain at adnabod ardal sy'n bodloni'r profion statudol o dan Ddeddf Parciau Cenedlaethol a Mynediad i Gefn Gwlad 1949 (Deddf 1949) i gael ei dynodi fel Parc Cenedlaethol. Yn dilyn y broses ymgynghori statudol a phenderfyniad Bwrdd CNC, mae'n debygol y bydd Gorchymyn Dynodi a map yn cael eu cyflwyno i Weinidogion Cymru. Yna bydd Gweinidogion Cymru yn ystyried y gorchymyn dynodi a gyflwynwyd gan CNC ochr yn ochr â'r meini prawf a nodir yn Neddf 1949, ynghyd ag unrhyw wrthwynebiadau a sylwadau. Efallai y bydd angen cynnal ymchwiliad lleol cyhoeddus fel rhan o'r broses hon. Os gwneir penderfyniad i gadarnhau'r gorchymyn dynodi, bydd Parc Cenedlaethol newydd yn dod i fodolaeth.

- Cam 2 - Os caiff y gorchymyn ei gadarnhau gan Weinidogion Cymru, bydd yr ardal a adnabuwyd yn dod yn Barc Cenedlaethol. Y bwriad yw gwneud gorchymyn sefydlu mewn cysylltiad â dynodi'r Parc Cenedlaethol newydd, gan sefydlu APC. Fel awdurdod lleol diben arbennig, bydd gan yr APC newydd swyddogaethau sy'n ymwneud â dibenion gwarchod a gwella harddwch naturiol, bywyd gwyllt a threftadaeth ddiwylliannol y Parc Cenedlaethol a hyrwyddo cyfleoedd i'r cyhoedd ddeall a mwynhau nodweddion arbennig y Parc hwnnw. Bydd yn gyfrifol am rai swyddogaethau a gyflawnir gan awdurdodau lleol gan gynnwys rheoli a pholisi datblygu, cynhyrchu cynllun rheoli Parc Cenedlaethol, trefniadau llywodraethu, a chyflawni polisi trwy amryw fecanweithiau rheoli tir uniongyrchol ac anuniongyrchol.

Mae'r asesiadau effaith yng Ngham 1 y prosiect yn adeiladu ar waith helaeth a wnaed gan CNC fel yr awdurdod dynodi, gan gynnwys asesiadau technegol, ymgysylltu â'r cyhoedd ac ymgynghori. A hithau wedi cael y dystiolaeth hon, mae Llywodraeth Cymru wedi defnyddio hyn fel man cychwyn ar gyfer asesiadau effaith pellach, gan gynnwys yr Asesiad hwn o'r Effaith ar Gydraddoldeb. Mae tystiolaeth CNC wedi cael ei hystyried gyda gwybodaeth berthnasol arall gan gynnwys strategaethau a blaenoriaethau Llywodraeth Cymru, yn ogystal â deddfwriaeth ac ymchwil berthnasol.

Bydd y cam cyntaf gan CNC o ran asesu'r sylfaen dystiolaeth ar gyfer Parc Cenedlaethol newydd yn cael effeithiau ymarferol cyfyngedig, boed yn gadarnhaol neu'n negyddol, ar bobl â nodweddion gwarchodedig. Mae gwneud gorchymyn dynodi gan CNC yn adlewyrchu asesiad CNC, am resymau fel harddwch naturiol, bywyd gwyllt a threftadaeth ddiwylliannol, ei bod yn arbennig o ddymunol dynodi ardal fel Parc Cenedlaethol. Mae gan yr ail gam, sef rhoi'r APC newydd ar waith, y potensial i gael effeithiau mwy arwyddocaol ar lefel ymarferol, er enghraifft bydd gofynion ar gyfer ystyried yr anghenion i bobl â nodweddion gwarchodedig gael eu hintegreiddio fel rhan o brosesau gwneud penderfyniadau'r Awdurdod newydd. O ganlyniad, bydd yr Asesiad Effaith hwn yn cael ei ddatblygu ymhellach yn ystod cam 2 y gwaith hwn gan gynnwys gweithgarwch pellach i ymgynghori a chasglu tystiolaeth mewn modd sy'n berthnasol i ddatblygu Awdurdod newydd a chyflawni ei amcanion.

Mae'r tri APC presennol yng Nghymru yn darparu templed ar gyfer sut y byddem yn disgwyl i APC newydd yng Nghymru arwain, cynllunio, rheoli a chyflawni blaenoriaethau cenedlaethol mewn cyd-destun lleol gan gynnwys ystyriaethau i gydraddoldeb. Felly, defnyddir enghreifftiau o APCau presennol drwy'r asesiad hwn i ddangos sut mae'r APC newydd yn debygol o weithredu.

Hybu Cydraddoldeb

Mae Awdurdodau'r Parciau Cenedlaethol (APCau) yng Nghymru yn ddarostyngedig i ddyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010, a

Rheoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Dyletswyddau Statudol) (Cymru) 2011. O dan y ddyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus, rhaid i APCau roi sylw dyladwy i dri nod wrth gyflawni eu swyddogaethau, sef:

- Dileu camwahaniaethu, aflonyddu ac erledigaeth.
- Hybu cyfle cyfartal rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchodedig berthnasol a'r rhai nad ydynt.
- Meithrin cysylltiadau da rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchodedig berthnasol a'r rhai nad ydynt. Y nodweddion gwarchodedig perthnasol yw oedran, anabledd, ailbennu rhywedd, beichiogrwydd a mamolaeth, hil, crefydd neu gred, rhyw a chyfeiriadedd rhywiol.

Yn ogystal, rhaid i APCau yng Nghymru gydymffurfio â gofynion ychwanegol o dan Reoliadau 2011, sef:

Cyhoeddi Amcanion Cydraddoldeb	• O leiaf bob pedair blynedd, gyda chmau ac amserlenni clir.
Paratoi a chyhoeddi Cynllun Cydraddoldeb Strategol	• Egluro amcanion cydraddoldeb yr APC, sut y byddant yn cael eu cyflawni a graddfeydd amser.
Ymgysylltu â phobl sydd â nodweddion gwarchodedig	• Cynnwys personau neu ymgynghori â phersonau y mae'r APC o'r farn eu bod yn cynrychioli buddiannau personau sy'n rhannu un neu fwy nag un nodwedd warchodedig ac sydd â buddiant yn sut mae'r APC yn cyflawni ei swyddogaethau.
Cynnal Asesiadau o'r Effaith ar Gydraddoldeb	• Ar gyfer polisïau ac arferion, asesu effaith debygol y cynnig ar ei allu i gydymffurfio ag adran 8 dyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus.

Casglu a chyhoeddi gwybodaeth am gydraddoldeb	Gan gynnwys data ynghylch y gweithlu a gwahaniaethau cyflog.
Cyhoeddi cynllun gweithredu ar fylchau cyflog rhywedd (dim ond pan fo awdurdod wedi adnabod bwlch cyflog rhywedd)	Nid yw hyn ond yn berthnasol pan fo awdurdod wedi adnabod bwlch cyflog rhywedd: cyhoeddi unrhyw amcan cydraddoldeb cyflog rhywedd sy'n ymwneud â'r angen i fynd i'r afael ag achosion unrhyw wahaniaeth cyflog neu egluro pam nad oes amcan cyfredol a darparu cynllun gweithredu.
Adrodd ar gynnydd yn flynyddol	Ar (e.e.) gyflawni amcanion a chydymffurfio.

Mae angen i APCau hefyd alinio eu gwaith cydraddoldeb â deddfwriaeth berthnasol arall yng Nghymru, gan gynnwys: Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015; cynlluniau gweithredu Llywodraeth Cymru (e.e., Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-Hiliol, Cynllun Gweithredu LHDTG+); a'r Ddyletswydd Economaidd-Gymdeithasol.

Manteision a rhwystrau - cefndir

Ceir llenyddiaeth helaeth sy'n berthnasol i ystyried effeithiau Parciau Cenedlaethol i bobl â nodweddion gwarchodedig. Mae peth ohoni'n ystyried Parciau Cenedlaethol yn uniongyrchol, tra bo ymchwil berthnasol arall yn ystyried pynciau fel mynediad at natur a/neu fannau gwyrdd yn fwy cyffredinol.

Hefyd, mae CNC wedi ymgysylltu/ymgyngori'n helaeth â'r cyhoedd a rhanddeiliaid yn ei waith i baratoi Gorchymyn Dynodi gan gynnwys ymarferion penodol yn 2023¹, 2024² a 2025.

¹ Cynnig Parc Cenedlaethol Newydd Cymru - Cyfnod Ymgysylltu 2023

² Cynnig Parc Cenedlaethol Newydd Cymru - Ymgynghori Cyhoeddus 2024

Mae pob un o'r gwahanol ffynonellau hyn wedi cael eu hystyried wrth baratoi'r asesiad hwn, gydag ystyriaeth i fanteision, a rhwystrau/anfanteision.

Manteision

Mae Parciau Cenedlaethol yn dwyn ystod eang o fanteision cadarnhaol posibl i unigolion (gan gynnwys y rhai â nodweddion gwarchodedig), cymunedau a chymdeithas. Mae'r rhain yn cwmpasu manteision amgylcheddol; manteision o ran iechyd a llesiant; manteision cymdeithasol a diwylliannol; manteision o ran twristiaeth a manteision economaidd lleol. Mae rhai enghreifftiau o'r prif fanteision posibl a sut maent yn cael eu gweithredu mewn Parciau Cenedlaethol yn cynnwys:

- **Bioamrywiaeth a gwarchod cynefinoedd, gwydnwch hinsawdd:** Mae APCau yn gweithio'n weithredol i warchod rhywogaethau ac ecosystemau prin, helpu i wrthdroi colled cynefinoedd a dirywiad rhywogaethau. Maent hefyd yn gweithio i storio carbon mewn mawndiroedd a choetiroedd ac i reoli adnoddau dŵr a lliniaru effeithiau llifogydd trwy arferion tir cynaliadwy.

Fel enghraifft o'r gwaith amgylcheddol hwn, mae pob un o APCau Cymru yn cydlynu Partneriaeth Natur Leol³ (d.s. ceir rhagor o wybodaeth am APCau yn yr Asesiad o'r Effaith ar Fioamrywiaeth).

Mae amrywiaeth o dystiolaeth yn dangos bod cysylltu â natur a chymryd rhan mewn gweithgareddau amgylcheddol yn cynnig ystod o fanteision iechyd corfforol a meddyliol sy'n berthnasol i bobl ar draws ystod o nodweddion gwarchodedig. Mae *Improving access to greenspace: A new review for 2020*⁴, er enghraifft, yn amlinellu y gall amgylcheddau gwyrddach hybu a diogelu iechyd da (corfforol a meddyliol), a helpu i wella o salwch a helpu i reoli iechyd gwael. Mae hefyd yn amlygu bod mannau gwyrdd yn helpu i gysylltu cymunedau â'i gilydd, lleihau unigrwydd, a lliniaru effeithiau negyddol llygredd aer, sŵn gormodol, gwres a llifogydd, gan hefyd nodi bod grwpiau difreintiedig i'w gweld fel pe baent yn cael mwy o fudd i'w hiechyd a bod ganddynt lai o anghydraddoldebau iechyd sy'n ymwneud â ffactorau economaidd-gymdeithasol pan ydynt yn byw mewn cymunedau gwyrddach.

³ [Partneriaethau Natur Lleol - Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru](#)

⁴ [Improving access to greenspace: 2020 review](#)

- **Cysylltiad â diwylliant, treftadaeth ac ymgysylltu â'r gymuned:** Gall Parciau Cenedlaethol ysbrydoli balchder a hunaniaeth ddiwylliannol trwy greu cysylltiadau cynhwysol rhwng cymunedau amrywiol, gan gynnwys y rhai sydd â nodweddion gwarchodedig, a threftadaeth ddiwylliannol. Maent yn helpu i hyrwyddo a gwarchod asedau diwylliannol, fel coetiroedd hynafol a safleoedd hanesyddol, gan eu gwneud yn fwy hygyrch i bawb, gan feithrin balchder, ymdeimlad o berthyn, a llesiant. Mae APCau Cymru yn ymgorffori cynhwysiant cymdeithasol yn eu polisiau a'u rhaglenni, gan ymgysylltu'n weithredol â lleiafrifoedd ethnig, oedolion hŷn, pobl ag anableddau, a grwpiau dan anfantais economaidd. Mae'r rhaglenni hyn yn lleihau rhwystrau—fel trafndiaeth, hyder, costau—ac yn adeiladu perchnogaeth ddiwylliannol ar draws cymdeithas.

Er enghraifft, mae gan APC Eryri gymuned Gymraeg gref ac mae'n gwarchod tirweddau a thraddodiadau hanesyddol⁵. Mae APCau hefyd yn cynnig cyfleoedd addysg a dysgu⁶ trwy weithgareddau fel rhaglenni i ysgolion, gan hefyd gydlyn miloedd o oriau gwirfoddoli⁷ bob blwyddyn.

- **Twristiaeth a'r economi leol:** Mae gan Barciau Cenedlaethol rôl bwysig yn economi eu cymunedau lleol, yn enwedig mewn perthynas â thwristiaeth. Canfu'r adroddiad *Gwerthfawrogi Parciau Cenedlaethol Cymru* (Medi 2013)⁸ fod Parciau Cenedlaethol presennol Cymru'n denu tua 12 miliwn o ymwelwyr bob blwyddyn, gan greu incwm o fwy na £500 miliwn i economi Cymru a chefnogi bron i 30,000 o swyddi, y mae llawer ohonynt yn gysylltiedig â thwristiaeth, ffermio a chadwraeth.

Mae APCau Cymru yn gwreiddio cydraddoldeb a chynhwysiant yn weithredol trwy Gynlluniau Cydraddoldeb Strategol, sy'n helpu i sicrhau bod cyflogaeth, gwirfoddoli a chymorth busnes yn cyrraedd unigolion â nodweddion gwarchodedig. Mae'r ffocws cynhwysol hwn yn helpu i lywio twf teg ac yn cryfhau gwydnwch cymunedol.

Rhwystrau / Anfanteision

Gall pobl â nodweddion gwarchodedig wynebu rhwystrau wrth geisio mynediad at fanteision posibl Parciau Cenedlaethol. Mae ymchwil yn y maes hwn wedi adnabod y

⁵ [Strategaeth Hamdden Parc Cenedlaethol Eryri](#)

⁶ [Adnoddau addysgol i Gymru sy'n gysylltiedig â'r dirwedd - Tirweddau Cymru](#)

⁷ [Cyfleoedd Gwirfoddoli | APC Bannau Brycheiniog](#)

⁸ *Adroddiad Gwerthfawrogi Parciau Cenedlaethol Cymru*, Parc Cenedlaethol Cymru, Medi 2013.

meysydd allweddol canlynol yn hyn o beth: hygyrchedd corfforol; trafnidiaeth a chost; diwylliannol a chymdeithasol; a gwybodaeth a chyfathrebu.

Mae mynd i'r afael â nifer o'r rhwystrau hyn, megis hygyrchedd corfforol, a gwybodaeth a chyfathrebu, yn bwysig i APCau i helpu i hybu cyfle cyfartal rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchodedig a'r rhai nad ydynt.

Yn yr un modd, gall mynd i'r afael â rhwystrau eraill, megis materion diwylliannol a chymdeithasol, fod yn ffordd o feithrin cysylltiadau da rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchodedig a'r rhai nad ydynt.

Yn ogystal â rhwystrau i gael mynediad at fanteision, mae pryderon wedi cael eu codi am anafanteision posibl Parciau Cenedlaethol, yn enwedig o ran tai a chynllunio, a seilwaith lleol.

Mae mynd i'r afael ag unrhyw anafanteision o'r fath yn helpu Parciau Cenedlaethol i ddileu camwahaniaethu, aflonyddu ac erledigaeth.

Y prif feysydd sy'n peri pryder yw:

Rhwystrau Corfforol a Hygyrchedd: Nid yw llawer o lwybrau, canolfannau ymwelwyr, a chyfleusterau mewn Parciau Cenedlaethol yn gwbl hygyrch gyda phroblemau cyffredin yn cynnwys llwybrau anwastad neu serth sy'n anaddas ar gyfer cadeiriau olwyn neu gymhorthion symudedd, darpariaeth gyfyngedig o ran toiledau a pharcio hygyrch, ac arwyddion gwael a diffyg wynebau botymog neu ganllawiau sain ar gyfer ymwelwyr â nam ar eu golwg. Gweler (er enghraifft): *How accessible are the UK's National Parks?*⁹

Rhwystrau Trafnidiaeth a Chostau: Mae Parciau Cenedlaethol yn bennaf mewn lleoliadau gwledig sy'n golygu llai o argaeledd trafnidiaeth gyhoeddus, sy'n effeithio'n anghymesur ar bobl ifanc, oedolion hŷn, a phobl ar incwm isel. Mae mynediad i Parciau Cenedlaethol fel arfer yn rhad ac am ddim, ond gall costau cysylltiedig (teithio, llety, offer) fod yn rhy ddrud i grwpiau economaidd-gymdeithasol is, sy'n aml yn croestorri â nodweddion gwarchodedig. Mae Campaign for National Parks (CNP) yn crynhoi'r

⁹ [How accessible are National Parks in the UK | Age Co Mobility](#)

materion a'r cyfleoedd mewn modd defnyddiol yn eu Datganiad Sefyllfa ar Drafnidiaeth¹⁰.

Rhwystrau Diwylliannol a Chymdeithasol: Mae astudiaethau (er enghraifft¹¹) wedi canfod bod pobl o gefndiroedd Du, Asiaidd, ac ethnig leiafrifol yn llawer llai tebygol o ymweld â Pharciau Cenedlaethol yn y DU na phobl o gefndir gwyn Prydeinig. Mae rhesymau'n cynnwys teimlo nad oes croeso iddynt neu ofn y byddant yn profi gwahaniaethu; diffyg cynrychiolaeth mewn deunyddiau hyrwyddo; canfyddiad bod Parciau Cenedlaethol "i eraill" yn hytrach nag yn fannau cynhwysol; a gall diffyg cyfleusterau priodol (e.e., mannau gweddïo, opsiynau bwyd sy'n ddiwylliannol briodol) atal rhai ymwelwyr.

Rhwystrau o ran Gwybodaeth a Chyfathrebu: Mae rhai astudiaethau¹² wedi canfod bod gwybodaeth am hygyrchedd ar gyfer Parciau Cenedlaethol yn aml yn dameidiog neu'n aneglur. Er enghraifft, efallai na fydd gwefannau'n darparu canllawiau hygyrchedd manwl; ac efallai y bydd defnydd cyfyngedig o iaith neu ddelweddau cynhwysol, a all atal grwpiau amrywiol rhag ymgysylltu.

Anfanteision o ran Tai a Chynllunio: Codwyd pryderon ynghylch fforddiadwyedd tai mewn Parciau Cenedlaethol a faint o stoc dai sydd naill ai'n ail gartrefi neu'n llety gwyliau, yn ogystal â chyfyngiadau cynllunio ychwanegol o fewn Parciau Cenedlaethol¹³ (d.s. mae astudiaethau yn y maes hwn fel rheol yn dangos cydberthynas rhwng prisiau tai uwch a dynodiad Parc Cenedlaethol, yn hytrach na chadarnhau achosiaeth). Codwyd hyn yn arbennig ar gyfer pobl ifanc sy'n dymuno ymuno â'r farchnad dai.

Anfanteision o ran y seilwaith lleol: Codwyd pryderon hefyd bod Parciau Cenedlaethol yn rhoi pwysau ychwanegol ar seilwaith lleol fel ffyrdd, parcio, cyflenwad dŵr a systemau gwastraff. Gweler, er enghraifft, adroddiad Archwilio Cymru Twristiaeth Gynaliadwy ym Mharciau Cenedlaethol Cymru (2022) sy'n ystyried rhai o'r heriau sy'n wynebu APCau wrth gyflawni eu dibenion a'u dyletswyddau statudol¹⁴.

Mae'r Parciau Cenedlaethol sefydledig yng Nghymru eisoes yn wynebu'r anfanteision / rhwystrau hyn, felly mae amrywiaeth o strategaethau a mentrau i ymdrin â hwy a lliniaru eu heffeithiau eisoes wedi cael eu datblygu. Caiff y rhain eu nodi'n fanylach yn yr adran nesaf.

¹⁰ [Campaign for National Parks Policy Position Statement on transport](#)

¹¹ [‘It’s not for people like \(them\)’: structural and cultural barriers to children and young people](#)

¹² [Included outside: Evidence synthesis for engaging under-represented groups in nature](#)

¹³ [Houses in National Parks in England and Wales sell for 25% more, research shows](#)

¹⁴ [Twristiaeth Gynaliadwy ym Mharciau Cenedlaethol Cymru](#)

Ymateb i rwystrau/anfanteision a monitro

Fel a amlinellir uchod, mae'n ofynnol i APCau^{15, 16, 17} gyflawni ystod o weithgareddau sydd wedi'u bwriadu i ymdrin â'r rhwystrau y mae pobl â nodweddion gwarchodedig yn eu profi wrth fyw, gweithio a / neu ymweld â Pharciau Cenedlaethol a defnyddio eu cyfleusterau a'u gwasanaethau. Mae'r rhain yn cynnwys cyhoeddi amcanion cydraddoldeb a Chynllun Cydraddoldeb Strategol, casglu a chyhoeddi gwybodaeth am gydraddoldeb ac adrodd am gynnydd bob blwyddyn. Byddai gofyn i APC newydd ddilyn yr holl ddeddfwriaeth berthnasol.

Hefyd, mae Llywodraeth Cymru'n nodi ei gofynion a'i disgwyliad ar gyfer APCau fel rhan o'i chytundeb ariannu sydd hefyd yn amlinellu gweithgareddau i ymdrin â'r rhwystrau a adnabuwyd ar gyfer pobl â nodweddion gwarchodedig – mae Llythyr Cylch Gwaith cyfredol Tymor y Llywodraeth ar gyfer yr APCau¹⁸ yn cynnwys nifer o ofynion o'r fath gan gynnwys:

- Cefnogi'r symudiad oddi wrth geir preifat i drafnidiaeth fwy cynaliadwy ar gyfer y rhan fwyaf o deithiau staff, ymwelwyr a defnyddwyr y gwasanaeth er mwyn cyrraedd y targed o 45% o deithiau'n defnyddio dulliau cynaliadwy erbyn 2040;
- Cynyddu cyfleoedd i grwpiau agored i niwed, grwpiau difreintiedig a chymunedau heb gynrychiolaeth ddigonol i elwa ar y tirweddau rydych chi'n eu rheoli.

Fel awdurdodau lleol diben arbennig, mae APCau hefyd yn gallu mabwysiadu strategaethau a pholisïau sydd wedi'u bwriadu i ymdrin â materion sy'n gysylltiedig ag anfanteision, megis trwy gynllunio. Er enghraifft, mae APC Eryri wedi cyflwyno Cyfarwyddyd Erthygl 4¹⁹ sydd wedi'i fwriadu i reoli'r defnydd o dai fel ail gartrefi a llety gwyliau yn y Parc Cenedlaethol i ymdrin â phryderon ynghylch pwysau tai.

¹⁵ Cynllun Cydraddoldeb Strategol | APC Bannau Brycheiniog

¹⁶ <https://eryri.gov.wales/wp-content/uploads/2024/03/Cynllun-Cydraddoldeb-Strategol-2024-28.pdf>

¹⁷ Cynllun ac Amcanion Cydraddoldeb Strategol 2025-2029 - Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro

¹⁸ Llythyr Cylch Gwaith Tymor yr Llywodraeth ar gyfer yr APCau

¹⁹ Cyfarwyddyd Erthygl 4 yn Eryri - Cynllunio a Datblygu.

Mae gan APCau yng Nghymru nifer o ofynion adrodd statudol a gofynion adrodd sy'n ymwneud â threfniadau llywodraethu sy'n rhan o'r fframwaith monitro. Mae'r rhain wedi'u nodi mewn deddfwriaeth ac fe'u hategir gan ganllawiau Llywodraeth Cymru ac argymhellion Archwilio Cymru.

Mae'r rhain yn cynnwys paratoi adroddiad blynyddol, cynnal cyfarfodydd blynyddol ac adrodd ar gynnydd gyda blaenoriaethau Llywodraeth Cymru (e.e. adrodd ar gynnydd tuag at nodau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015), yn ogystal â bod yn destun adolygiadau gan Archwilio Cymru o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004.

Cofnod o Effeithiau yn ôl nodwedd warchodedig:

Oedran

Mae astudiaethau wedi canfod y gall Parciau Cenedlaethol gynnig ystod eang o fanteision i bobl ifanc, sy'n rhychwantu addysg, iechyd, datblygiad sgiliau, a chynhwysiant cymdeithasol.

Mae treulio amser ym myd natur yn gwella iechyd meddwl, yn lleihau straen, ac yn brwydro yn erbyn gorbryder ac iselder - materion sydd wedi tyfu ymhlith pobl ifanc ar ôl y pandemig. Mae gweithgareddau corfforol fel heicio, beicio, a gwaith cadwraeth hefyd yn helpu i fynd i'r afael ag anweithgarwch a gordewdra. Gweler, er enghraifft²⁰.

Mae Parciau Cenedlaethol yn gweithredu fel ystafelloedd dosbarth awyr agored, gan wneud pynciau fel ecoleg, daearyddiaeth a hanes yn fwy diddorol. Gallant hefyd hybu ymwybyddiaeth amgylcheddol a helpu pobl ifanc i ddatblygu sgiliau newydd. Mae gweithgareddau'n cynnwys profi ansawdd dŵr, arolygon bywyd gwyllt, a phrosiectau treftadaeth ddiwylliannol. Gweler er enghraifft²¹. Mae rhaglenni fel cynlluniau Ceidwaid Iau, prentisiaethau, a gwirfoddoli yn meithrin hyder, gwaith tîm, a sgiliau arwain, tra bo mentrau fel Arweinwyr Gwyrdd a Phwyllgorau Ieuenctid yn rhoi llais i bobl ifanc mewn prosesau penderfynu a llunio polisi, gan feithrin stiwardiaeth ac eiriolaeth amgylcheddol²².

Gall Parciau Cenedlaethol hefyd helpu i fynd i'r afael â materion fel anghydraddoldebau mewn mynediad at fannau gwyrdd trwy gynnig rhaglenni fel Generation Green²³, er y gall

²⁰ [National Parks help improve young people's health and life chances](#)

²¹ [Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro - Rhaglen Ysgolion](#)

²² [Green Leaders youth stories - National Parks](#)

²³ [Generation Green 2 - National Parks](#)

Parciau Cenedlaethol deimlo'n ddethol neu'n ddigroeso i bobl ifanc o gefndiroedd trefol neu leiafrifol.²⁴

Gall pobl ifanc, sy'n aml yn profi cyfraddau diweithdra uwch, gael budd o'r swyddi ychwanegol a gynhyrchir gan Barc Cenedlaethol²⁵. Adnabuwyd hyn fel un o'r manteision posibl yn ymarferion ymgysylltu/ymgyngori cyhoeddus CNC yn 2023²⁶ a 2024²⁷, er bod ymatebwyr eraill yn teimlo y byddai'n cael effaith gyfyngedig a/neu y byddai'r swyddi'n rhai â chyflog isel ac yn rhai tymhorol.

O ran rhwystrau ac anfanteision ychwanegol (ar ben y rhai a grybwyllwyd eisoes) gall y drafnidiaeth gyhoeddus gyfyngedig mewn Parciau Cenedlaethol gael effaith fwy sylweddol ar bobl ifanc, fel y gall fforddiadwyedd tai, gyda'r ddau fater hyn yn cael eu codi yng ngweithgarwch ymgysylltu/ymgyngori cyhoeddus CNC ar y Parc Cenedlaethol newydd arfaethedig.

Ar gyfer pobl hŷn, mae Parciau Cenedlaethol unwaith eto yn darparu'r potensial ar gyfer manteision i iechyd, cyfoethogi diwylliannol, a hamdden hygyrch, ond yn yr un modd gall heriau gynnwys fforddiadwyedd tai a chyfyngiadau trafnidiaeth.

Gall treulio amser ym myd natur ddwyn manteision penodol i iechyd pobl hŷn megis gwell iechyd cardiofasgwlaidd a lleihau'r risg o ddirywiad gwybyddol a dementia²⁸.

Mae Parciau Cenedlaethol yn aml yn cynnig teithiau cerdded grŵp²⁹, gweithgareddau gwirfoddoli³⁰, a gweithgareddau sy'n seiliedig ar natur a all helpu pobl hŷn i feithrin cysylltiadau cymdeithasol a lleihau arwahanrwydd.

Mae pobl hŷn yn wynebu rhwystrau i fynediad ac anfanteision posibl tebyg i bobl ifanc mewn perthynas â Pharciau Cenedlaethol gyda thrafnidiaeth gyhoeddus gyfyngedig a fforddiadwyedd tai ymhlith y materion a nodwyd, gan gynnwys yng ngweithgarwch ymgysylltu/ymgyngori cyhoeddus CNC ar y Parc Cenedlaethol newydd arfaethedig.

Anabledd

Mae Parciau Cenedlaethol yng Nghymru'n cynnig sylweddol i iechyd a gweithgarwch hamdden pobl anabl, a ategir gan fentrau fel *Milltiroedd Heb Gamfeydd*³¹ a chyfleusterau hygyrch³². Fodd bynnag, mae heriau (fel a ddisgrifir uchod) yn parhau

²⁴ [‘It’s not for people like \(them\)’: structural and cultural barriers to children and young people](#)

²⁵ Adroddiad Gwerthfawrogi Parciau Cenedlaethol Cymru, Parc Cenedlaethol Cymru, Medi 2013.

²⁶ [Cynnig Parc Cenedlaethol Newydd Cymru - Cyfnod Ymgysylltu 2023](#)

²⁷ [Cynnig Parc Cenedlaethol Newydd Cymru - Ymgynghori Cyhoeddus 2024](#)

²⁸ [Nature's Embrace: The Profound Benefits of Outdoor Experiences for the Elderly](#)

²⁹ Er enghraifft, Teithiau Llesiant - Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro

³⁰ Er enghraifft, Cyfleoedd Gwirfoddoli | APC Bannau Brycheiniog

³¹ [Milltiroedd heb Gamfeydd – Gweithio'n llwyddiannus mewn partneriaeth! | APC Bannau Brycheiniog](#)

³² [How accessible are National Parks in the UK | Age Co Mobility](#)

mewn perthynas â thrafnidiaeth gyhoeddus, tir anwastad, gwybodaeth anghyflawn, a rhwystrau cymdeithasol, a all gyfyngu ar annibyniaeth a chynhwysiant.

Adlewyrchwyd hyn yng ngweithgarwch ymgysylltu³³/ymgyngori cyhoeddus³⁴ CNC, gyda'r ymatebwyr yn nodi cyfyngiadau mewn mynediad presennol at gyfleusterau fel hawliau tramwy cyhoeddus, gyda sawl un hefyd yn nodi bod Parc Cenedlaethol yn gyfle i'r ardal wneud gwelliannau yn y maes hwn.

Ailbennu rhywedd (Traws ac Anneuaidd)

Mae tystiolaeth yn cyfeirio at bryderon ynghylch diogelwch, gwahaniaethu a dryswch ynghylch polisi ar gyfleusterau newid/toiledau fel ffactorau a all effeithio ar allu pobl drawsrywiol ac anneuaidd i gael mynediad at fannau gwyrdd, gan gynnwys Parciau Cenedlaethol.³⁵ Mae diben statudol Parciau Cenedlaethol i hyrwyddo cyfleoedd i'r cyhoedd ddeall a mwynhau eu hardaloedd, yn ogystal â'u dyletswyddau Cydraddoldeb, yn golygu bod APCau mewn sefyllfa dda i wneud profiadau awyr agored yn fwy croesawgar i ymwelwyr traws ac anneuaidd megis trwy bolisïau cynhwysol a hyfforddiant staff, gyda grwpiau awyr agored cymunedol yn rhywbeth y dangoswyd eu bod yn lleihau rhwystrau ac yn meithrin ymdeimlad o berthyn³⁶³⁷.

Rhyw a Rhywedd

Mae tystiolaeth³⁸ yn dangos, er bod ymgysylltu â natur yn fuddiol i bob rhyw/rhywedd, bod menywod yn wynebu rhwystrau gwahanol mewn mannau gwyrdd cyhoeddus, gan gynnwys pryderon ynghylch diogelwch, goleuadau gwael, cyfleusterau cyfyngedig (e.e. toiledau/newid), a chyfyngiadau gofalu. Fel a amlinellir ar gyfer nodweddion gwarchodedig eraill, gellir defnyddio gweithgareddau a dibenion Parciau Cenedlaethol i hyrwyddo gweithgareddau sydd wedi'u bwriadu'n benodol i hybu cyfranogiad menywod, gan yr Awdurdod ei hun a chan grwpiau eraill³⁹ gan gynnwys darparwyr masnachol⁴⁰.

Ni chofnododd CNC unrhyw ganfyddiadau ynglŷn â Rhyw a Rhywedd o'i ymarferion ymgysylltu/ymgyngori cyhoeddus.

³³ [Cynnig Parc Cenedlaethol Newydd Cymru - Cyfnod Ymgysylltu 2023](#)

³⁴ [Cynnig Parc Cenedlaethol Newydd Cymru - Ymgynghori Cyhoeddus 2024](#)

³⁵ [Queering adventure: building communities outdoors to combat social and environmental injustice](#)

³⁶ [Queering adventure: building communities outdoors to combat social and environmental injustice](#)

³⁷ [Natur i Bawb: Dathlu Balchder ym Mhrydferthwch Cymru – Tirweddau Cymru](#)

³⁸ [Er enghraifft, Do sex and gender modify the association between green space and physical health? A systematic review.](#)

³⁹ [Er enghraifft, Gŵyl Menywod Brycheiniog 2025 - Twristiaeth Bannau Brycheiniog](#)

⁴⁰ [Er enghraifft, Snowdonia - SUP & Summit Weekend - all female](#)

Beichiogrwydd a Mamolaeth

Gall mynediad at fannau gwyrdd gefnogi llesiant cynenedigol ac ôl-enedigol (e.e. gweithgarwch corfforol ysgafn yn lleihau straen a/neu'n rhoi cyswllt cymdeithasol).⁴¹ Yng Nghymru, mae safonau mamolaeth diweddar⁴² yn pwysleisio pwysigrwydd gwrandio ar anghenion menywod a chael gwared ar rwystrau i fynediad.

O ganlyniad, gall rhwystrau i wireddu'r manteision hyn gynnwys dim digon o doiledau, mannau newid babanod a mannau gorffwys, tir sy'n anodd i bramiau, lleoedd eistedd cyfyngedig a chyfyngiadau ar drafnidiaeth i gyrraedd llwybrau addas. Yn ymarferion ymgysylltu/ymgyngori cyhoeddus CNC, soniodd ymatebwyr yn aml am ddiffyg toiledau cyhoeddus a chyfleoedd gorffwys cyfyngedig; er na chawsant eu fframio fel materion a oedd yn ymwneud yn benodol â beichiogrwydd, gall y bylchau seilwaith hyn effeithio'n anghymesur ar ymwelwyr beichiog ac ôl-enedigol a gofalwyr â babanod.

Mae diben statudol Parciau Cenedlaethol i hyrwyddo cyfleoedd i'r cyhoedd ddeall a mwynhau eu hardaloedd, yn ogystal â'r dyletswyddau Cydraddoldeb y mae APCau yn ddarostyngedig iddynt, yn golygu bod APCau mewn sefyllfa dda i wneud profiadau awyr agored yn groesawgar i fenywod sy'n feichiog neu famau newydd. Gall hyn gynnwys gweithio gyda byrddau iechyd lleol a grwpiau cymunedol i ddarparu teithiau cerdded ysgafn, hygyrch ar gyfer llesiant, a hwyluso darpariaeth mannau gorffwys, toiledau, cyfleusterau newid babanod, llwybrau sy'n addas ar gyfer pramiau a gwybodaeth.

Hil

Mae tystiolaeth yn dangos bod mynediad at fannau gwyrdd yn anghyfartal ymhlith gwahanol hiliau yn y DU, gyda phobl o gymunedau Pobl Dduon ac ethnig leiafrifol yn llai tebygol o ymweld â hwy, gan gynnwys Parciau Cenedlaethol⁴³. Mae'r rhesymau'n cynnwys rhwystrau strwythurol (e.e. trafnidiaeth, cost, gwybodaeth), rhwystrau diwylliannol/canfyddiadol (e.e. teimlo bod cefn gwlad "ddim i ni"), a phrofiadau o wahaniaethu neu ofnau ynglŷn â hynny, a all atal ymweliadau⁴⁴.

Gall APCau ymdrin â'r rhwystrau hyn, trwy sicrhau bod eu strategaethau, eu polisiau a'u gweithgareddau yn ymgorffori elfennau fel ymgysylltu cymunedol rhagweithiol; darparu seilwaith a gwasanaethau cynhwysol; cynrychiolaeth gynhwysol ac amlygrwydd cynhwysol Parciau Cenedlaethol a'u gwasanaethau; a hyfforddiant staff a pholisiau gwrth-hiliaeth⁴⁵.

⁴¹ Er enghraifft, [The role of green and blue spaces in perinatal maternal mental health outcomes during the transition to parenthood - ScienceDirect](#)

⁴² [Safonau newydd i wella gofal mamolaeth a newyddenedigol yng Nghymru | LLYW. CYMRU](#)

⁴³ Er enghraifft, [Access to nature in the English countryside](#)

⁴⁴ Er enghraifft, [Exploring barriers to engagement with the environment for ethnic minority communities | National Centre for Social Research](#)

⁴⁵ Er enghraifft, [Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro - Adroddiad terfynol ar Brosiect Mosaic Cymru](#)

Ni chofnododd CNC unrhyw ganfyddiadau ynglŷn â hil o'i ymarferion ymgysylltu/ymgyngori cyhoeddus.

Crefydd neu Gred

Gall Parciau Cenedlaethol hybu ymwybyddiaeth o safleoedd o werth crefyddol a diwylliannol, yn ogystal â chysylltiadau ehangach rhwng tirwedd, diwylliant a hunaniaeth, gyda'r rhain yn aml yn sail i deithiau cerdded⁴⁶. Fe wnaeth ymatebwyr i ymgysylltiad cyhoeddus CNC nodi'r potensial i safleoedd treftadaeth a phererindod yn y Parc Cenedlaethol newydd arfaethedig gael budd yn y modd hwn.

Gall Parciau Cenedlaethol weithio i sicrhau mynediad teg i bobl o wahanol grefyddau neu gredoau trwy ystyried eu hanghenion mewn meysydd fel gweithgareddau cynllunio a chyfathrebu.

Cyfeiriadedd rhywiol (LHDTC+)

Mae pryderon ynghylch diogelwch, gwahaniaethu a dryswch ynghylch polisi ar gyfleusterau newid/toiledau wedi cael eu hamlygu fel ffactorau a all effeithio ar allu pobl LHDTCRhA+ i gael mynediad at fannau gwyrdd, gan gynnwys Parciau Cenedlaethol⁴⁷.

Mae APCau mewn sefyllfa dda i fynd i'r afael â'r rhwystrau hyn i wneud profiadau awyr agored yn fwy croesawgar trwy fentrau fel negeseuon cynhwysol, polisïau gwrth-gasineb gweladwy, a staff sydd wedi'u hyfforddi i ymateb i ddigwyddiadau. Yn arbennig, dangoswyd fod grwpiau awyr agored dan arweiniad y gymuned yn lleihau rhwystrau ac yn meithrin ymdeimlad o berthyn⁴⁸,⁴⁹.

Hawliau Dynol a Chonfensiynau'r Cenhedloedd Unedig

Ydych chi'n meddwl y bydd y polisi hwn yn cael effaith gadarnhaol neu negyddol ar hawliau dynol pobl?

Gan adlewyrchu'r manteision a amlinellir uchod, mae Parc Cenedlaethol newydd yng Nghymru yn cynnig y potensial i wella hawliau dynol i iechyd, diwylliant, hamdden, ansawdd amgylcheddol, a datblygiad cymdeithasol. Ceir hefyd y potensial ar gyfer anafanteision (eto fel a amlinellir uchod), trwy ofynion cynllunio ychwanegol a'r pwysau posibl ar dai.

Dangosir yr effeithiau posibl hyn yn y Tabl isod, wedi'u mapio yn erbyn Offerynnau / erthyglau allweddol y Cenhedloedd Unedig.

⁴⁶ Er enghraifft, [Llwybr Pererinion Gogledd Cymru | Ymddiriedolaeth Genedlaethol yr Eglwysi](#)

⁴⁷ [Queering adventure: building communities outdoors to combat social and environmental injustice](#)

⁴⁸ [Queering adventure: building communities outdoors to combat social and environmental injustice](#)

⁴⁹ [Natur i Bawb: Dathlu Balchder ym Mhrydferthwch Cymru – Tirweddau Cymru](#)

Maes Effaith	Effaith Bosibl	Offerynnau / Erthyglau Allweddol y Cenhedloedd Unedig CRhHECD: Cyfamod Rhyngwladol ar Hawliau Economaidd, Cymdeithasol a Diwylliannol CHD: Cyngor Hawliau Dynol CRhHSG: Cyfamod Rhyngwladol ar Hawliau Sifil a Gwleidyddol CHP: Confensiwn ar Hawliau'r Plentyn
Iechyd a Llesiant	Gwell iechyd meddwl/corfforol trwy fynediad at natur.	CRhHECD Erth.12; CHD Pend.48/13
Addysg a Hamdden	Mwy o gyfleoedd ar gyfer dysgu yn yr awyr agored, llythrennedd natur.	CRhHECD Celf.13; CHP Erth.31
Diwylliant ac Iaith	Cyfleoedd i ddiogelu Cymraeg, treftadaeth ddiwylliannol. Potensial i newidiadau demograffig a thwristiaeth gael effaith negyddol ar y Gymraeg.	CRhHSG Celf.27; CRhHECD Erth.15
Cyfranogiad a Llywodraethu	Gwneud penderfyniadau cynhwysol, cynrychiadol trwy greu APC	CRhHECD Erth.2
Bywoliaeth a Datblygiad	Potensial ar gyfer swyddi mewn meysydd fel cadwraeth a thwristiaeth. Risg y bydd cyfyngiadau cynllunio'n effeithio ar ddatblygiadau.	CRhHECD Erth.6 a 7; Erth.11

Tai a Boneddigeiddio	Risg o brisiau cynyddol, cynnydd mewn perchnogaeth ar ail gartrefi.	CRhHECD Erth.11
Diogelu'r Amgylchedd	Potensial ar gyfer bioamrywiaeth/gwydnwch hinsawdd cryfach.	CHD Pend.48/13

Gall APC a ddyluniwyd yn dda yng Nghymru integreiddio safonau hawliau rhyngwladol trwy:

- Wreiddio cyfranogiad cyffredinol (DCHD Erth. 21; CRhHSG Erth. 25)
- Cynnal hawliau diwylliannol trwy ddiogelu'r Gymraeg a'i threftadaeth (CRhHECD Erth. 15)
- Ymarfer proses ddyladwy mewn rheoleiddio tir a thai (CRhHECD Erth. 11; CRhHSG Erth. 14)
- Sicrhau iawndal a chydsyniad teg mewn newidiadau defnydd tir (CRhHSG Erth. 1–3)

Gall camau gweithredu eraill gan APC hefyd helpu i gynyddu i'r eithaf y manteision a lleihau i'r eithaf y rhwystrau / anfanteision gan gynnwys cyd-ddylunio strategaethau cadwraeth yn weithredol gyda ffermwyr a thirfeddianwyr a rheolwyr tir eraill; a rheoli twristiaeth yn gynaliadwy i daro cydbwysedd rhwng amddiffyn hawliau ac ecosystemau lleol ar y naill law ac annog ymwelwyr ar y llaw arall.

Hawliau Dinasyddion yr UE / AEE a'r Swistir

4.1 Preswyllo – yr hawl i breswyllo a hawliau eraill sy'n gysylltiedig â phreswyllo: hawliau ymadael a mynediad, ceisiadau i gael preswyllo, cyfyngiadau ar hawliau mynediad a phreswyllo;

Ar y cam hwn, ni fydd y cynnig yn cael unrhyw effaith, ond bydd hyn yn cael ei adolygu trwy gydol yr adeg y caiff ei weithredu.

4.2 Cydnabyddiaeth gydfuddiannol i gymwysterau proffesiynol – parhau i gydnabod cymwysterau proffesiynol a gafwyd gan ddinasyddion yr UE/AEE/y Swistir yn eu gwledydd (ac a gydnabyddir eisoes yn y DU);

- Ar y cam hwn, ni fydd y cynnig yn cael unrhyw effaith, ond bydd hyn yn cael ei adolygu trwy gydol yr adeg y caiff ei weithredu.

4.3 Mynediad at systemau nawdd cymdeithasol – mae'r rhain yn cynnwys budd-daliadau, mynediad at addysg, tai, a mynediad at ofal iechyd.

- Ar y cam hwn, ni fydd y cynnig yn cael unrhyw effaith, ond bydd hyn yn cael ei adolygu trwy gydol yr adeg y caiff ei weithredu.

4.4 Triniaeth gyfartal – mae hyn yn cynnwys peidio â gwahaniaethu, triniaeth gyfartal, a hawliau gweithwyr;

- Ar y cam hwn, ni fydd y cynnig yn cael unrhyw effaith, ond bydd hyn yn cael ei adolygu trwy gydol yr adeg y caiff ei weithredu.

4.5 Hawliau gweithwyr – Gwarantir hawliau i weithwyr a phobl hunangyflogedig a gwmpesir gan y Cytundebau Hawliau Dinasyddion sydd yr un fath fwy neu lai â'r hawliau a oedd ganddynt pan oedd y DU yn Aelod-Wladwriaeth. Mae ganddynt hawl i beidio â phrofi gwahaniaethu oherwydd cenedligrwydd, a'r hawl i driniaeth gyfartal â dinasyddion y DU.

- Ar y cam hwn, ni fydd y cynnig yn cael unrhyw effaith, ond bydd hyn yn cael ei adolygu trwy gydol yr adeg y caiff ei weithredu.